

ABDÜLHAK ŞİNASİ HISAR, *Ahmed Hâşim, Şiiri ve Hayatı*, İstanbul, Hilmi Kitabevi, 1963. 214 sayfa; 5 lira.

Abdülhak Şinasî Hisar, alâka çekici ve canlı ifadesi, aynı zamanda bedii zevk de uyandıran güzel Türkçe'siyle bugünkü nesrimizin başlıca mümessillerinden biridir. Vaktiyle, 1921'de *Dergâh* mecmuasında bazı şiirler de neşreden bu kıymetli nâsirimiz, az sayıdaki bu şiirleri bir yana bırakılırsa, san'at hayatını tamamiyle nesir sahasına vermiş bulunmaktadır. Onun *Aşk İmiş Her Ne Vâr Âlemde* isimli ve XV.—XX. asra ait Türk şâirlerinden seçtiği mısra ve beyitleri içine alan antolojisi (1955) dışında, mensur eserlerinin mevzu bakımından birleştiği bir nokta vardır: Hâtıralar ve geçmiş günlere hasret... *Ali Nizamî Bey'in Alafrangalığı ve Şeyhliği* (1952), *Fahim Bey ve Biz* (üçüncü basım, 1955), *Çamluca'daki Eniştemiz* (ikinci basım, 1956), *Boğaziçi Mehtapları* (ikinci basım, 1956), *Boğaziçi Medeniyeti ve Boğaziçi Yalıları* (1954), *Geçmiş Zaman Köşkleri* (1956), *Geçmiş Zaman Fıkraları* (1958), *İstanbul ve Pierre Loti* ve *Yahya Kemal'e Vedâ* (1959) adlı bu on cilt tutan nesirlerinin hepsinde İstanbul hayatının türlü cepheleri ile alâkalı canlı hâtıralar buluruz; hikâye ve roman kaydiyle neşredilen *Ali Nizamî Efendi'nin Alafrangalığı ve Şeyhliği*, *Fahim Bey ve Biz*, *Çamluca'daki Eniştemiz* de, bizce bir hikâye ve romandan ziyade hâtıra nev'ine giren eserlerdir; çünkü bunların başlıca kahramanlarını yaşayan tipler teşkil ediyor ve bu tipler kadar, onların yaşadıkları mekân, vak'alar da hakikidir. Bütün bu eserlerde geçmişle alâkalı yer yer kıymetli notlar bulmak mümkündür; fakat hemen söyleyelim ki biz bu yazımızda bunların tahlili ve kıymeti üzerinde duracak değiliz; böyle bir tahlili ayrı bir makaleye bırakarak, müellifin, şu son günlerde neşredilen *Ahmed Hâşim, Şiiri ve Hayatı* adlı eserini tanıtmaya çalışacağız.

Ahmed Hâşim, Abdülhak Ş. Hisar'ın çocukluk arkadaşıdır. 1885'de Bağdad'da doğan Ahmed Hâşim, babası Fizan Mutasarrıfı Ârif Hikmet Bey'le 1891'de İstanbul'a gelmiş, buranın fakir bir semtinde oturan bir akrabasının, veya aile dostlarından birinin yanında kalmış, 1897'de Galatasaray Mektebi'ne girmiştir. İşte, müellifin Ahmed Hâşim ile tanışması bu talebelik çağlarından başlar. Ahmed Hâşim, Galatasaray'dan arkadaşı olan müellife zaman zaman Bağdad hâtıralarını da anlatmıştır: "Orada küçücük arkadaşlarıyla, Efganlı, sert çehreli lalalarının yanlarında, koşa-koşa o rengârenk çinili câmilerin havuzlu odalarında, hasırlar üstünde, talebeler, muallimler ve güvercinlerin karıştıkları ders odalarında hüsn-i hat, sonra *Kur'ân* cüzleri,, okumuştur.

Çocukluğunda da öfkeli, şakacı, lâtifeci bir mizaçta olan Hâşim. *Şi'r-i kamer* başlıklı ve Bağdad'a ait hâtıralarını da canlandırdığı meşhur şiirini, bu mektepte talebe iken, onbeş yaşlarındayken yazmaya başlamıştır; bu sebeple kendisine mektepte "şâir Hâşim" denilmekte imiş. Hâşim, Farsî hocası Feyzî Efendi ile pek anlaşmamıştır. Arabî hocası Zihnî Efendi ise, "Ahmed Hâşim'in, tarihen meşhur Alûsizâde ailesinin bir çocuğu olduğunu öğrenince, ona Arabî'den sual sormak

ayıp olmaz mı kanaatiyle, Arabî imtihanlarında hiçbir sual sormadan on numara vermeyi bir an'ane edinmişti,, Türkçe hocaları Nâfi' Efendi, Hâşim'e, yaptığı kâfiye hatâlarından dolayı fena hâlde kızarmış. İkinci sınıfta Tevfik Fikret lisan ve imlâ, dördüncü sınıfta Ahmed Hikmet Müftüoğlu edebiyat hocası olmuşlardır. Abdülhak Ş.Hisar'ın, "Hiç unutmam ki, birgün bu dersten sonra, Hâşim bahçede bana gülerek, söylenilecek ehemmiyetli bir haberi olduğunu bildirdi: Ahmet Hikmet, dersinde tahririni yazarken, anlattığı bir hakikat o kadar ehemmiyetli olmuş ki, daha bütün hayatında şimdiye kadar böyle mühim birşey duymadığını söylüyordu. İşte bunu da bana derhal duyurmak için yanıma gelmişti. Hâşim, bu hakikatin parlayan ışıkları arasında terliyor ve parıldıyordu. Kendisinden başka hiçbir talebenin bir ehemmiyet vermediği bu fikrin, gizli kalmış bir hakikat nüktesi gibi esrarını açıklıyordu : Bir şiir yazılmak için bir fikir düşünülüp mantıkî bir kanaat ifade edilirse, bu yazı bir şiir olmazdı. Şiir, ancak kullanılan güzel kelimelerin yardımıyla ve âhenkli kâfiyelerin sayesinde tatlılaşarak, mantığın hâricinde bir edâ ile hakikî bir şiir olabilirdi,, cümlelerinden anlaşıldığı gibi, Hâşim'in şiir anlayışında Ahmed Hikmet'in mühim te'siri olmuştur.

1901-1902 yıllarında, Hâşim'in, Galatasaray Mektebi bahçelerinde tanıştığı, edebiyata meraklı arkadaşları, bunlar arasında Ahmed Samim, Orhan Şemseddin, Hamdullah Subhî, İzzet Melih, Refik Hâlid, Emin Bülent ve Ahmed Bedi' vardır. İlk şiirlerini, bu mektebe nihârî devam eden, biraz da kitapçılıkla meşgûl olan bir talebe vasıtasıyla *Mecmua-i edebîye*'de neşre başlayan Hâşim, diğer arkadaşları gibi Garp fikir ve san'at hayatını tâ'kibe çalışıyor, *Les Annales* mecmuasını okuyor, Fransızca öğrenmek için gayret sarfediyordu; Abdülhak Ş. Hisar bu münasebetle şu hâtırayı kaydetmiştir: "Ahmed Hâşim'in, bu zamanlarda kullanmış bulunduğu Fransızca bir antoloji kitabını, öyle her kelimesinin mânalarını duymak için, her satırının bütün kelimeleri altında çizdiği işaretleri görmek, bizim rikkatimize dokunurdu. Fransızca öğrenmek için yaptığı cehd ve gayret gözle görüldü,, Eserinin *Galatasaray'da Hâşim* başlıklı ilk bahsinde (S.7-17), bu v.b. hâtıralarını ve şâirimizin 1907'de Galatasaray'ı bitirdiğini kaydeden müellif, bundan sonraki *Şi'r-i kamer* başlıklı kısımda, daha yazılırken bâzı parçalarını dinlediği bu şiirin tahlilini yapıyor, ne zaman ve hangi mecmualarda neşredildiğinden bahsediyor; Bağdad hâtıralarını yaşatan bu dokuz parçadan ibaret şiir dolayısıyla, Hâşim'in Bağdad'a dönmek, doğduğu bu yerleri görmek ihtiyacını hiçbir zaman duymadığını, hattâ "kendisine küçük bir irad getiren bir yeri satıp, orasıyla râbıtasını büsbütün kesmeyi tercih,, ettiğini yazıyor (S.18-24).

Leziz Arkadaşlarımızın İlk Edebiyat Zamanları bahsinde, Fecr-i âtî topluluğu, Nâfia Nâzırı Zihni Paşa'nın torunu olup *Servet-i fûnun'da* Nevin imzasıyla şiirler yazan Neyyir Bey'in Fecr-i âtî'ye âza seçilmesi münasebetiyle Ahmed Hâşim'in nutku Fecr-i âticiler tarafından iyi karşılanmadığı, kendisine bu yüzden târizlerde bulunulduğu, Fecr-i âtî toplantılarına bir daha işirâk etmediği, Edebiyatı cedide'yi de beğenmediği, Hâlid Ziya Uşaklıgil ve Fikret aleyhindeki neşriyatı üzerinde duruluyor (S. 26-34). Eserin bundan sonraki üç bahsi, Hâşim'in ilk şiir kitabı *Göl Saatleri* ile alâkalıdır (S. 35-58). Bu münasebetle *İleri* gazetesinde çıkan

bir makalesinden bahseden müellif¹, bu kitaptaki şiirler dolayısıyla tahlil ve tehas-süslerine yer veriyor; *Akşam*'da ** remziyle çıkan bir makalenin Ahmed Hâşim'in ilhâmıyla yazıldığını ifşa, o zamanlar şâirin, Yahya Kemal ile arasının çok iyi olduğunu kaydederek, bu makaleyi aynen neşrediyor. *O Belde* adlı şiirinde, *Melâli anlamayan nesle âşinâ değiliz* diyen Hâşim büyük bir şâirdir fikrinde olan Yahya Kemal, sonraları, Ahmed Hâşim için, "Hiç şâir değildir" deyince, kendisine o eski sözünü hatırlatan müellife, "Ben öyle birşey söylemedim" diye vaktiyle ileri sürdüğü fikri inkâr etmiştir. Müellif, Hâşim'in *Bir Günün Sonunda Arzu* başlıklı şiirinin mizah gazetelerinde nasıl târizlere uğradığına temas etmekle beraber, bunların kim tarafından yazıldığı ve ne zaman, nerede neşredildiği üzerinde durmuyor; bu zamanlara ait acı ve tuhaf bir hâturasını naklediyor : "Birgün bana bâzı misafirler gelmişlerdi. Bunlar arasında Ahmed Hâşim, İsmail Hakkı Baltacıoğlu ve o zamanlarda Yenikapı Mevlevihânesi Şeyhi bulunan Bâkî Efendi, kıymetli bir Şark kültürü sâhibi, kendisi de klâsik tarzda şiirler yazar, her edâsıyla, terbiyesiyle, elbisesiyle, ince, zarif, çelebî bir adamdı. Ortada şiirden bahsolunurken, herkes içinde ve Hâşim'e hitaben, "Efendim, geçen günlerde bir züppenin biri çıkmış, şiir diye *Göllerde bu dem bir kamış olsam* herzesini söylememiş mi?", deyince, Hâşim'in yaralanmış gibi, haykırarak ve karşısındakini tahkir ederek kaçmağa başlayacağını sandım diyen müellif, Bakî Efendi'nin ve hepsinin çok sıkıldıklarını naklediyor. *Göl Saatleri*'ndeki *Sonbahar* şiirinde,

O kadar nâtuvân ki gizli sesin
Kendi derdinle kendin ağlarsın

mısra'larından ikincisinin fâhiş bir yanlış içine aldığını, doğrusunun *Kendi derdinle kendin inlersin* şeklinde olduğunu, bu yanlış Hâşim'in çok üzüldüğünü, müellife verdiği kitabında bu mısraı düzelterek yazdığını öğreniyoruz (S.41).

Müellif, *Piyâle*'nin birinci ve ikinci basımından bahsederken de böyle bir yanlış bulunduğuna işaret ediyor; *Karanfil*'deki *Yâr'ın dudağından getirildi* mısraı, *Yâr'ın dudağından getirilmiş* şeklinde basılmıştır (S. 58). *Piyâle*'yi tahlil ederken, iki basımı arasındaki farkı, sonuncusunun başına Yakub Kadri'nin bir yazısının ve

¹ Abdülhak Şinasî Hisar'ın *Ahmed Hâşim'in Eseri Etrafında* adlı makalesi, *Göl Saatleri*'nin neşrinden hemen sonra basılmıştır; bu makalede verilen bilginin bâzı kısımları, üzerinde durduğumuz *Ahmed Hâşim, Şiiri ve Hayatı*'nin birinci bahsine de alınmıştır (*Dergâh* mec., yıl 1, c. 1., nu.11,20 Eylül, 1337). Müellifin, aynı eser münasebetiyle *Kitaplar ve Muharrirler* sütununda *Şiirde Vuzuh* başlıklı bir makalesi daha vardır (*Dergâh* mec.,nu. 12, 5 Teşrinievvel, 1337). Bu yazı ile beraber, Hâşim'in, Câvide Hayri Hanım tarafından Şehnaz büselik makamında bestelenen *Pariltı* başlıklı şiiri notasıyla birlikte basılmıştır. Ayrıca bk., A.Şinasî Hisar, *Şiirde Yenilik Nedir —Göl Saatleri münasebetiyle—*, *Yarın* mec., nu. 1,12 Teşrinievvel, 1921. Nurullah Ataç, *Edebiyat Musahabeleri —Göl Saatleri Münasebetiyle—*, *Dergâh* mec., nu. 12, 5 Teşrinievvel, 1337.

ona ithaf ettiği *Başım* adlı şiirin ilâvesi teşkil ettiğini yazan müellif, ilk basımından Hâmid'e bir nüsha yollayan Hâşim'in bu ithaf yazısını da naklediyor (S. 59-69) ².

Abdülhak Ş. Hisar, *Hâşim'in Mensur Eserleri* üzerinde şiirlerine göre daha az durmuştur (S. 70-76); *Gurabâhâne-i Lakkakan* ³, *Bize Göre* ⁴, *Frankfurt Seyehat-nâmesi* adlı kitaplarından kısaca bahsediyor. Sonradan *Bize Göre* adlı kitabında topladığı fıkraları, biraz da para almak için yazdığı yazılardır. Bunları yazmak için her gün öğleden sonra *İkdam* idarehânesine gitmiştir; Abdülhak Ş. Hisar, "nasıl emekle yazdığına, hemen her kelimesini tashih ede-edee, her cümlesini ta'dil ve ıslah ile yazdığı,,na şahid olmuştur. "Yazdıklarını birer birer herkese, *İkdam*'ın her muharririne ve her gelen misafirine,, okuyup, hepsinden bir fikir, bir tavsiye alarak, her yeni okuyuşunda bir tashih yapmağa çalışmıştır (S. 74).

Ahmed Hâşim'in mektebi bitirdikten sonra, hangi senelerde hangi me'murluklarda çalıştığı, aldığı maaşlar, lâyük olduğu mevkie erişmemek yüzünden şikâyetleri, Türk şâirlerinin bu hisleri ifade eden hangi mısralarını tekrar tekrar okuduğu, evlerinin adresleri, mahalle kahvesi arkadaşları, samimiliği ve gösterişi sevmesi gibi iki zıt karakteri, şehvet-perestliği, güzel mısralar okumaktan zevk duyması, bedbinliği, parasız zamanları, aşkları, izdivaç buhranları, fazla yemek ve kil çiğnemek ibtilâsı, çok ve canlı konuşması gibi me'seleler hakkında onun hayatını ve muhtelif hususiyetlerini aydınlatan izahları, hâtıraları eserin dokuzuncu ve yirmiikinci bahisleri arasında buluruz. Bu bahislerde, şâirin odasını, yatağını, yüzünün ve gözlerinin mânasını canlandıran tasvirler de vardır (S. 77-200). Kitabın son bölümü, *Hâşim'in Bâzı Mektupları* (S. 206-214)'na ayrılmıştır. Bu altı mektuptan ilki bir mektup sayılamaz; bu, Hâşim'in, "Âkil bir vasî, her muharrir için elzemdir,, vecizesinden ibarettir; müellif bunu, şâirin kendi yazısıyla, boş bir kâğıda yazılmış olarak bulmuştur. Geri kalan beş mektuptan üçü tarihsizdir. Şâirimiz bunlarda İlaşe'deki vazifesi kaldırıldığı için Bağdad'dan para istettiğinden, fakat gitmek imkânının hâsıl olacağı güne kadar yine çalışmağa mecbur olacağından ve hastalı-

² Ahmed Hâşim'in şöhreti, *Piyale*'nin neşrinden sonra artmıştır. Bu eseri ve şiirleri hakkında Prof. Fuad Köprülü'nün esaslî bir tahlil makalesi (*Piyale, Ahmed Hâşim Bey, Hayat* mec., nu. 2, 9 Kânunievvel, 1926) vardır. Ayrıca bk., Fâzıl Ahmed, *Ahmed Hâşim ve Piyâlesi* (*Hayat* mec., nu. 5, 30 Kânunievvel, 1926). Fevzi Lûtfu Karaosmanoğlu, *Son Şöhretler* (*Güneş* mec., nu. 2,4,15 Kânunısânî, 15 Şubat, 1927). Abdullah Cevdet, *Ahmed Hâşim-Piyâle* (*İctihad* mec., nu. 220, 221, 15 Kânunısânî, 1 Şubat, 1927). Reşid Süreyya, *Ahmed Hâşim Bey, İctihad* mec., nu. 242, 15 Kânunievvel, 1927). Kâzım Sevinç, *Edebî Düşünceler-Ahmed Hâşim* (*İctihad* mec., nu. 253, 15 Ağustos, 1927). Abdullah Cevdet, *Edebî şüün, Ahmed Hâşim-Peyamî Safâ Betyler Müsademesi* (*İctihad* mec., nu. 258 ,15 Ağustos, 1928).

³ Bu kitap hakkında Ali Cânib Yöntem'in güzel bir tahlil makalesi vardır (*Ahmed Hâşim ve Eseri, Gurabâhâne-i lakkakan münasebetiyle, Hayat Mec.*, c. IV., nu. 103, 15 Teşrinisânî, 1928).

⁴ Ali Cânib Yöntem, *Ahmed Hâşim ve Bize Göre'si, Hayat* mec. nu. 120, 14 Mart, 1929.

ğundan bahdediyor; Banka'da me'mur bulunduğu sırada yazdığı bir başkasında, müellife, telefonla konuşabilmenin güçlüğüne anlatıyor; yine müellife diğer bir mektubunda, kendisine teklif edilen bir vazifenin mâhiyetini anlamak istemektedir. 6 Haziran, 1924 tarihli mektubunu Paris'ten göndermiştir; Yahya Kemal'in de orada olduğunu yazıyor ve o, kendisine "Arap Hâşim" dediği için, Hâşim de ondan "Nişli Ağâh" diye bahsediyor. 31 Mart, 1932 tarihli mektubu, Acem minyatürlerini hatırlatan bir seri şiire başlamak üzere olduğunu ve bunlardan birinden dört mısraı, bu şiirin yazıldığı zamanı tesbit eden kaydinden dolayı mühimdir.

Ölümünden otuz yıl geçen Ahmed Hâşim hakkında bugüne kadar pek çok makale, kayde değer bazı eserler neşredilmiştir⁵; Abdülhak Şinasi Hisar'ın eseri ile, bunlara bir dördüncüsü ilâve edilmiş oluyor; fakat bu orijinal ve kıymetli şâirimize dair henüz bir monografi yazılmadığı gibi, Arap harfleri ile olan *Gurabahâne-i Laklak*'ın yeni bir basımı, diğer mensur eserleri ile şiirlerinin ona lâyık bir tab'ı da yoktur.

Abdülhak Şinasi Hisar'ın, *Ahmed Hâşim, Şiiri ve Hayatı*, şâirimizin monografisini yazacaklar için, yer yer kıymetli malzemeyi içine almaktadır. Eserinde, *Bir bülbül-ü âvâre melâl-i şeb'e karşı* mısraında ve "Rûh-u bıkayd., terikibinin yazılışında görüldüğü gibi terkiblerin yazılış bakımından ölçsüzlükler ve hatalar, *Bir lisan-ı hafîdir ki rûha dolmakta* mısra'ında olduğu gibi —başta *bu* kelimesi eksik olduğu için— yanlış mısra'lar, Tahsin Nâhid'in *Rûh-ı bıkayd* adlı eserine dair Hâşim'in yazdığı makâle dolayısıyla verilen bilginin tekrarlandığı (S. 21,61,31,32,71) görülüyorsa da, bunlar kitabı kıymetten düşürecek kadar çok ve mühim değildir. Hâşim'i çok yakından tanıyan ve çok seven— kaydetmemekle beraber— *Karanfil* başlıklı şiirle *Piyale* adlı eser kendisine ithaf edildiğine göre Hâşim tarafından da çok sevilen yakın bir dost olduğu anlaşılan müellifin bu eseri, Hâşim'i tanımak isteyenlerin, onu tanıtmak için eser yazacakların zevkle okuyacakları ve faydalanacakları bir kıymettir. "Hâşim, Yunus Emre, Fuzulî, Bâkî, Ruhî, Nâbî, Nâilî-i kadîm, Nedim, Şeyh Galib ve Avnî Bey gibi, büyük Türk şâirlerinin yaşadıkları yüksek ve mahrem âleme çekilerek onların arasına karıştı., diyen Abdülhak Şinasi Hisar (S. 157), bunu nakzederek fikirler de ileri sürüyor: Hâşim'in şiirlerinde, "yalnız göze görünmez unsurlarının değil, fakat örüldüğü madde ve asıl malzemesi olan lisanın da bugün kısmen geçmiş ve eskimiş olduğunu söylemeye imkân yoktur. Hele *Şi'r-i kamer*'in çok güzel bâzı parçaları bu yüzden tamamen eskimiştir. Şâirin en canlı manzumeleri en sade lisanla yazılmış, en olgun ve güzel olan, sonunculardır. Ahmed Hâşim, şiirin terceme olabileceğine hiç inanmazdı. Bu itibarla yazık ki eserinin birkısımının artık kaybolduğuna inanmak lâzım gelecektir., (S. 195) diyor.

⁵ Ahmed Hâşim hakkındaki ilk eser, Duda tarafından, Almanca olarak neşredilmiş, müellif bu risalesinde, bilhassa, Prof. Köprülü'nün *Piyale* hakkındaki makalesinden (bk., not 2) faydalanmıştır. Yakub Kadri Karaosmanoğlu, *Ahmed Hâşim*, Ankara, Hâkimiyet-i millîye Matbaası, 1934. Müellif'in tehasüs ve hâtralarını, Hâşim'in mektuplarını içine alan bu eser, satışı ile şâire mezar yaptırılmak üzere basılmıştır. Zâhir Güvemli, *Ahmed Hâşim*, İstanbul, 1948. Bu eser, Hâşim'in şiirlerinin tahlili bakımından kayde değer. Şiirleri, Şerif Hulûsî tarafından *Ahmed Hâşim'in Şiirleri* adı ile basılmıştır (İstanbul, Semih Lûtfî Kitabevi, 1933).

Biz, Abdülhak Şinâî Hisar'ın bu sonuncu mütalâalarına iştirak etmiyoruz. Hâsim'in çok sade bir Türkçe ile yazdığı şiirlerini zevkle okuyan gençlerimizin, *Göl saatleri*'nin ve *Piyale*'nin bir lûgatçeyi de içine alan güzel bir basımı yapıldığı takdirde, bugün için bir bakıma ağır bir dille yazılmış şiirlerini anlamak için gayret sarfedeceklerine inanıyoruz. Sözlerimizi, Abdülhak Hâmid'in, Hâşim'in ölümü münasebetiyle irticâlen söylediği kıt'asıyla bitirelim *:

Sanki bir sûr-ı muvakkattî hayâtın Hâşim,
Halkı mâtemlere garketti vefâtın Hâşim,
Edebîyat idi bi'lcümle sıfâtın Hâşim,
Dâimâ yükselecektir derecâtın Hâşim!

FEVZİYE TANSEL

* *Mülkiye Mecmuası*, Hâşim nüshası, nu. 27, Haziran, 1933.